

Bir şeyden uzak olan bir kimse, yakın olan adam kadar o şeyi göremez.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Bir şeyden uzak olan bir kimse, yakın olan adam kadar o şeyi göremez. Ne kadar zeki olursa olsun, o şeyin ahvali hakkında ihtilafları olduğu zaman yakın olanın sözü muteberdir. Binaenaleyh Avrupa feylesofları maddiyatta şiddet-i tevaggulden dolayı iman, İslâm ve Kur'an'ın hakaikinden pek uzak mesafelerde kalmışlardır. Onların en büyüğü, yakından hakaik-i İslâmiyeye vukufu olan âmî bir adam gibi de değildir. Ben böyle gördüm, nefsü'l-emir de benim gördüğümü tasdik eder.

Binaenaleyh şimşek, buhar gibi fennî meseleleri keşfeden feylesoflar, Hakk'ın esrarını, Kur'an nurlarını da keşfedebilirler diyemezsin. Zira onun akli gözündedir. Göz ise kalp ve ruhun gördüklerini göremez. Çünkü kalplerinde can kalmamıştır. Gaflet o kalpleri tabiat bataklığında çürütmüştür.

Bir şeyden uzak olan bir kimse, yakın olan adam kadar o şeyi göremez.

Bir fabrikayı uzaktan seyreden adam: Bu bir fabrikadır der. Vereceği malumat pek ötesine geçmez ve geçse bile tahmindir. Ama o fabrikanın içinde olan biri: Her makinayı her bölümü bilir. İşte **uzaktan bakan akıl tahmin eder, yakın olan akıl ise hakikati bilir.**

Gökyüzünde yıldız sana bir nokta gibi görünür. Ama gerçekte o, dünyadan kat kat büyük bir ateş küresidir. Uzaklık küçültür, hakikati gizler.

Gökte uçan uçak bir kuş kadar görünür. Ama yanına gittiğinde devasa bir makinedir. Gözün gördüğü değil, mesafen belirler hükmü.

Balın kimyasını anlatırsın, formüller yazarsın... Ama bir damla tatmadan, onun ne olduğunu bilemezsin. Tatmayan bilmez.

Güneş, gökyüzünde baktığında sana küçücük bir top gibi görünür... Hatta bazen elinle tutacakmış gibi hissedersin. Ama hakikat? Güneş, içine **1.300.000 fazla dünya**

şıgacak kadar büyüktür. Gözün gördüğü küçük... Hakikat ise aklın tahayyülünü aşacak kadar büyüktür.

Ne kadar zeki olursa olsun, o şeyin ahvali hakkında ihtilafları olduğu zaman yakın olanın sözü muteberdir.

“Ne kadar zeki olursa olsun...” Yani akıl, zekâ, analiz gücü ne kadar yüksek olursa olsun...

“O şeyin ahvali hakkında ihtilaf olursa...” Yani bir meselede farklı görüşler ortaya çıkarsa...

“Yakın olanın sözü muteberdir.” O hakikate **yakın olan**, o işi **yaşayan**, o şeye **temas eden** kimse haklıdır.

Neden? Çünkü: **Zekâ → yorum yapar. Yakınlık → şahitlik eder.** Zekâ ihtimal üretir. Yakınlık kesinlik getirir.

Ne kadar büyük bir âlim olursa olsun, bir şey hakkında hüküm verirken **yakınlık ve doğrudan temas**, ilimden daha belirleyici olabilir. Çünkü bilgi iki türdür: Biri **uzaktan nazarî bilgi**, diğeri **yakından müşahade edilen hakikat**.

Mesela: Bir fabrikayı dünyanın en büyük doktoru incelese, onun tıp bilgisi o fabrikanın işleyişini anlamada ona bir ayrıcalık kazandırmaz. Çünkü o fabrikanın dili tıp değil, **mühendisliktir**.

Ama o fabrikanın içinde çalışan sıradan bir usta, doktordan daha doğru konuşur. Çünkü **yakındır, içindedir, tecrübe etmiştir**.

Aynı şekilde: Gökyüzündeki bir yıldız, dünyanın en büyük kimya profesörü inceleyebilir. Fakat o yıldız hakkında kesin ve kuşatıcı bir hüküm veremez. Çünkü arada mesafe vardır, doğrudan temas yoktur. Ama o yıldızın sistemine “içerden” muttali olan bir bilgi (yani onu yaratanın ilmi), elbette daha kesin ve hatasızdır.

Hem üstadımız bu hakikati Ayetül Kübra da şöyle ifade eder:

Bir fennin veya bir sanatın medar-ı münakaşa olmuş bir meselesinde, o fennin ve o sanatın haricindeki adamlar ne kadar büyük ve âlim ve sanatkâr da olsalar sözleri onda geçmez, hükümleri hüccet olmaz; o fennin icma-ı ulemasına dâhil sayılmazlar.

Mesela büyük bir mühendisin, bir hastalığın keşfinde ve tedavisinde bir küçük tabip kadar hükmü geçmez. Ve bilhassa maddiyatta çok tevaggul eden ve gittikçe

maneviyattan tebâud eden ve nura karşı gabileşen ve kabalaşan ve akli gözüne inen en büyük bir feylesofun münkirane sözü, maneviyatta nazara alınmaz ve kıymetsizdir.

Demek; “Bir ilmin meselesinde, o ilmin ehli konuşur. Haricî olan ne kadar büyük olursa olsun, sözü hüccet olmaz.” Bir mesele tartışılıyor...

- Tıp meselesi → **doktor konuşur.**
- Mühendislik meselesi → **mühendis konuşur.**
- Sanat meselesi → **sanatkâr konuşur.**
- **Kimya ise kimyager, fizikse fizikçi konuşacak.**
- **Ama konu din olunca herkes konuşuyor.**

Evet herkes konuşacak ama biz kime itibar edeceğiz? Bu derste bunu öğreneceğiz. Dışarıdan biri ne kadar zeki olursa olsun o alanda **hakem olamaz.** Mühendis çok zeki olabilir büyük projeler yapmış olabilir. Ama... Bir hastalığın teşhisinde **küçük bir doktor bile ondan üstündür.** Çünkü: **Alan farklı → hüküm değişir**

Binaenaleyh Avrupa feylesofları maddiyatta şiddet-i tevaggulden dolayı iman, İslâm ve Kur'an'ın hakaikinden pek uzak mesafelerde kalmışlardır. Onların en büyüğü, yakından hakaik-i İslâmiyeye vukufu olan âmî bir adam gibi de değildir. Ben böyle gördüm, nefsü'l-emir de benim gördüğümü tasdik eder.

Avrupa filozofları maddiyatta derinleştikçe hakikate yaklaşacaklarını zannetmişler; fakat tam aksine, şiddet-i tevaggul sebebiyle iman, İslâm ve Kur'an hakikatlerinden gittikçe uzaklaşmışlardır. Avrupa filozofları, zihinlerini tamamen maddeye, görünen dünyaya ve fiziksel sebeplere hapsettikleri için; imanın, İslam'ın ve Kur'an'ın o derin hakikatlerinden çok uzak kalmışlardır. Maddeye bu kadar gömülmek, maneviyatı görmeye engel bir perde olmuştur.

Bu filozofların en dâhisi, en büyüğü bile olsa; İslam'ın hakikatlerine kalbiyle bağlanmış, o hakikatleri hayatına geçirmiş sıradan (âmî) bir Müslüman kadar meseleyi kavrayamaz.

- **Neden?** Çünkü o “sıradan” görünen adam, işin bizzat içindedir; hakikati yaşamaktadır ve ona yakındır.
- **Diğeri ise:** Ne kadar zeki olursa olsun, dışarıdan ve sadece madde gözlüğüyle baktığı için ruhu, manayı ve asıl hakikati göremez.

Netice: Hakikat, sadece laboratuvarında veya felsefe kitaplarında bulunan bir şey değildir.

Hakikat, kalbin tasdiki ve hayatın pratiğiyle açılan bir kapıdır. Bu yüzden, kuru bilgiyle donanmış bir dâhi, samimiyetle yaşayan bir dervişin ulaştığı o derin anlayışın yanına bile yaklaşamaz.

Friedrich Nietzsche'ye göre güç en yüce iyidir; zayıflık, kaybetmek ve merhamet ise değersizdir. Ona göre insan, ahlâkın zincirlerinden kurtulmalı; güçlü, korkusuz ve acımasız olmalıdır. İşte akli vahiyden koparan bir anlayışın vardığı nokta: Gücü putlaştıran, merhameti ezen bir insan tasavvuru.

Hedonizm yani haz ahlâkı ise iyiyi ve kötüyü tek bir ölçüye indirir: Haz. Ona göre haz veren şey iyidir, haz vermeyen kötüdür. Peki bir insan hazzı zulümde, hırsızlıkta ya da en ağır suçlarda buluyorsa, bunlar da mı iyi olacaktır? İşte vahiyden kopmuş aklın ölçüsü bu kadar kaygan ve tehlikelidir.

Egoizm, ahlâkı tamamen çıkar üzerine kurar. Ona göre iyi olan sadece kişinin kendi menfaatine uygun olandır. Fakat senin çıkarın başkasının zararlıysa ne olacak? İşte aklın tek başına bırakıldığında insanı sürüklediği yer: Başkasını ezmeyi meşrulaştıran bir bencillik.

Anarşizm ise ahlâkı insan özgürlüğüne engel görür ve tamamen yıkılması gerektiğini savunur. Özel mülkiyeti reddeder, düzeni dağıtır, kuralları kaldırır. Fakat bu nasıl bir özgürlüktür ki, başkasının hakkını yok sayar? Bu anlayış, insanlığa düzen değil, kaos ve gözyaşı getirmiştir.

Karl Marx dini "halkın afyonu" olarak tanımlar; **Richard Dawkins** Tanrı'yı bir yanılsama olarak görür; **Stephen Hawking** yaratıcıya gerek olmadığını söyler; **Charles Darwin** ise hayatı sadece süreçlerle açıklar. Hepsinin ortak noktası aynıdır: Sebepleri görüp Müsebbib'i perdelemek.

Laboratuvardan baktılar göremediler. Teleskoptan baktılar anlayamadılar. Kavram kurdular ama hakikate temas etmeden. Teori ürettiler ama içine girmeden. Yaklaşmadılar, sadece baktılar. Yaşamadılar, sadece yorumladılar.

Ve hakikat şudur: Uzakta duran akıl tahmin eder; hakikatin içinde yaşayan ise bilir.

Kim bir şeyde çok tevaggul etse galiben başkasında gabileşmesine sebebiyet verir. Bu sırra binaendir ki: Maddiyatta tevaggul eden, maneviyatta gabileşir ve sathî olur. Bu noktaya nazaran, maddiyatta mahareti olanın maneviyatta hükmü hüccet olmasına sebep olmadığı gibi çok defa sözü dahi şâyan-ı istima' değildir. Muhakemat, s,18

Bu yüzden en büyükleri bile, bu hakikatlere yakından vâkif olan sade bir mümin kadar isabetli hüküm veremez. Zira biri uzaktan bakar, tahmin eder ve tartışır; diğeri ise içinde yaşar, hisseder ve şahit olur. Nitekim hakikat de bunu tasdik eder: **Maddede ilerlemek, manada derinleşmek demek değildir;** bilakis çoğu zaman insanı sebeplerin yüzeyinde

oyalayıp gaflete sürükler, kalbi katılaştırır ve nazarı Hakk'ın nurundan uzaklaştırır. Bu sebeple hakikat, ona uzaktan bakanın değil; ona yaklaşan, onunla yaşayan ve onunla dirilen kalplerin önünde açılır.

Din konusunda da mesele aynıdır: Bir insan başka alanlarda ne kadar büyük olursa olsun, hatta din alanında unvan sahibi bile olsa; eğer işin özüne girmemiş, hakikati yaşamamış ve dış akımların etkisiyle yüzeyde kalmışsa, söylediği söz sağlam bir ölçü olmaz. Çünkü mesele sadece bilgi değil, **yakınlık ve yaşayarak anlama meselesidir.**

Nasıl ki bir hastalığı en iyi o işin ehli doktor bilir, aynı şekilde dinin hakikatini de onu yaşayan, içinden bakan ve kalbiyle kavrayan kimseler daha doğru anlar. Dışarıdan bakan, sadece akıyla yorum yapan ise çoğu zaman işin derinliğini kaçıır. Bu yüzden her söze değil; **ehline, derinliğine ve yaşanmışlığına bakmak gerekir.**

Bugün din adına konuşan bazı insanlar var; unvanları olabilir, hatta ilahiyat alanında profesör bile olabilirler. Fakat mesele sadece unvan değildir. Eğer bir kimse dinin hakikatini sadece akademik bir bilgi olarak ele alır, onu yaşamaz ve kalbiyle temas etmezse; söyledikleri çoğu zaman eksik, yüzeysel ve hatta yanıltıcı olabilir. Çünkü din sadece tartışılacak bir teori değil, **yaşanacak bir hakikattir.**

Sosyal medyada birinin isminin önündeki “Profesör”, “Doktor” veya “Araştırmacı” gibi etiketler, o kişinin her söylediğinin mutlak doğru olduğu algısını oluşturuyor. bir insan kendi alanında dev olsa bile, eğer dinin **özüne girmemişse** ve meseleye sadece dışarıdan bir gözle bakıyorsa, söyledikleri bir “ölçü” olamaz. Ancak genç kuşaklar, bu akademik unvanları veya yüksek takipçi sayılarını “hakikatin kanıtı” sanarak, sunulan sığ yorumları büyük bir gerçekmiş gibi kabulleniyorlar.

Modernist zihniyetin ve müsteşrik (oryantalist) yaklaşımı ilmî ve “aklî” gibi görünür; fakat çoğu zaman **uzaktan bakışın, sınırlı aklın ve seküler kabullerin ürünüdür.**

1- “Din tarihsel bir olgudur” iddiası

“Kur’an belli bir döneme hitap etti, bugün yeniden yorumlanmalı.” Bu söz, vahyi **ezelî hakikat olmaktan çıkarıp**, tarihsel bir metne indirger. Böylece mümin fark etmeden şunu düşünmeye başlar: “Demek ki bazı hükümler artık geçerli olmayabilir...”

2. “Akıl vahyin önündedir” söylemi

“Aklıma yatmayan şeyi kabul etmem.” Bu ifade masum görünür ama aslında şu kapıyı açar:**Sınırlı insan aklını, sonsuz ilmin üzerine çıkarmak.** Halbuki akıl bir ölçüdür ama **mutlak hâkim değildir.** Bu söylem mümini şuraya sürükler: “Ben anlamıyorsam, demek ki sorun var.”

3. “Hadisler güvenilir değildir” propagandası

“Hadisler sonradan yazıldı, çoğu uydurma olabilir.” Bu, doğrudan **Sünnet’i devre dışı bırakma** hamlesidir. Sonuçta dinin büyük bir kısmı budandır.

4. “Din bireyseldir, hayata karışmaz” fikri

“İman kalpte olur, hayatına karıştırma.” Bu söz, dini **hayattan koparıp vicdana hapseder**. Namaz, tesettür, helal-haram gibi hükümler “kişisel tercih”e indirgenir.

5. “Bilim varken dine gerek yok” yaklaşımı

“Bilim her şeyi açıklar.” Bu da **bilimi hakikatin tek kaynağı gibi sunar**. Oysa bilim “nasıl”ı açıklar, “niçin”i değil.

6. “Mucizeler akla aykırıdır” söylemi

“Böyle şeyler bilimsel değil.” Bu sözle gayb kapısı kapatılır. Allah’ın kudreti, **tabiat kanunlarına mahkûm gibi düşünülür**.

7. “Tüm dinler eşittir” fikri

“Hepsi aynı hakikate çıkar.” Bu, hak ile bâtil arasındaki farkı siler. Müminin zihninde **kesinlik yerine belirsizlik** oluşturur.

Modernistlerin, müsteşriklerin ve oryantalistlerin ortaya attığı bütün o parlak görünen sözlerin ortak bir noktası vardır:

Hepsi uzaktan konuşur. Onlar kâinata, vahye ve dine **içerden değil, dışardan bakarlar**. Bir seyirci gibi... Bir yabancı gibi... Bir misafir gibi...

İşte modernist akıl da böyledir. Vahye bakar ama vahyin içine girmez. Kur’an’ı okur ama teslimiyetle değil, dışardan bir metin gibi okur. Sünneti inceler ama yaşamaz.

Yani: **Temas yoktur, iç tecrübe yoktur, yakınlık yoktur.**

Bu yüzden ne kadar süslü olursa olsun, o sözlerin hakikatte bir ağırlığı yoktur.

Binaenaleyh şimşek, buhar gibi fennî meseleleri keşfeden feylesoflar, Hakk’ın esrarını, Kur’an nurlarını da keşfedebilirler diyemezsin.

Bir insan şimşeği, buharı, yani tabiat olaylarını keşfetmiş olabilir. Bu onun zeki ve araştırmacı olduğunu gösterir. Ama bu, onun Allah’ın sırlarını ve Kur’ân’ın derin hakikatlerini de anlayacağı anlamına gelmez. Çünkü bu iki alan aynı değildir. Biri maddeyle ilgilidir, diğeri mana ile.

Böyle insanlar genelde sadece gördüğüne bakar. Gözle görmediği şeye mesafeli durur. Yani akli adeta gözüne inmiştir. Ama göz sadece dışı görür; kalp ve ruh ise işin iç yüzünü, manasını kavrar.

Eğer kalp zayıflarsa, insan sadece dış kabukla meşgul olur. Her şeyi sebeplere bağlar, derin anlamı kaçıır. Bu yüzden ne kadar çok şey bilirse bilsin, hakikatin özünü göremez.

Kısacası: **Maddeyi çözmek, manayı çözmek demek değildir. Göz görmekle yetinir; kalp ise hakikati görür.**

- **Atomu parçalamak**, Kur'ân'ı anladığı anlamına gelmez.
- **Elektriği keşfetmek**, Allah'ı tanıdığı anlamına gelmez.
- **Uzaya çıkmak**, hakikate ulaştığı anlamına gelmez.
- **DNA'yı çözmek**, kaderi anladığı anlamına gelmez.
- **Dünyayı gezmek**, kendini bildiği anlamına gelmez.
- **Beyni incelemek**, ruhu anladığı anlamına gelmez.
- **Yıldızları saymak**, onları yaratana tanıdığı anlamına gelmez.
- **Şehirler kurmak**, hayatın manasını bildiği anlamına gelmez.
- **Teknoloji üretmek**, hikmeti kavradığı anlamına gelmez.
- **Bin kitap okumak**, hakikati bulduğu anlamına gelmez.

Zira onun akli gözündedir. Göz ise kalp ve ruhun gördüklerini göremez. Çünkü kalplerinde can kalmamıştır. Gaflet o kalpleri tabiat bataklığında çürütmüştür.

“**Onun akli gözündedir**” demek; aklını sadece gördüğüne bağlamış, duyuların dışına çıkamayan bir anlayış demektir. Yani göz neyi görüyorsa akıl da onu kabul eder; görmediğini ise ya inkâr eder ya da önemsemez. Bu durumda akıl, hakikati arayan bir âlet olmaktan çıkar, sadece gözün hizmetine girer.

“**Göz ise kalp ve ruhun gördüklerini göremez**” ifadesi şunu anlatır: Göz sadece şekli, rengi ve dış görünüşü görür. Ama kalp ve ruh; hikmeti, manayı ve o şeyin arkasındaki ilahî hakikati kavrar. Mesela göz bir çiçeği sadece “bitki” olarak görür; ama kalp o çiçekteki sanatı, hikmeti ve onu yaratana fark eder. Yani göz kabuğu görür, kalp özünü.

“**Çünkü kalplerinde can kalmamıştır**” denilmesi, onların manevî hassasiyetlerini kaybettiklerini ifade eder. Artık hayret etmezler, etkilenmezler, derin anlamları hissetmezler. Her şey onlar için sıradanlaşmıştır. Görürler ama hissetmezler.

“**Gaflet o kalpleri tabiat bataklığında çürütmüştür.**” Gaflet, insanı sebeplere hapseder. Her şeyi “doğa yaptı”, “kendiliğinden oldu” diye açıklamaya başlar. Böylece insan, hakikatin

kaynağını unutup sadece dış sebeplerle oyalanır. Bu hâl zamanla kalbi köreltir, derinliği yok eder ve insanı yüzeyde bırakır.

Göz görme âletidir, akıl ise anlama âleti. Nasıl ki burun görmek için kullanılmaz, göz koklayamaz, kulak tutamaz, el işitemez; her organın ayrı bir vazifesi vardır ve biri diğerinin işini yapamaz.

Göz nasıl görmek için güneşe muhtaçsa, akıl da hakikatleri anlayabilmek için Kur'ân'ın nuruna muhtaçtır. Bir insan "Benim gözüm var, ışığa ne gerek var?" deyip karanlıkta yürümeye kalksa, yolunu bulamaz, hatta kendine zarar verir.

Aynen bunun gibi, Kur'ân'ın rehberliğini bırakıp sadece kendi aklıyla hakikati arayan insan da çoğu zaman yanılır, hatta zihnen ve manen zarar görür. Çünkü akıl tek başına sınırlıdır; doğruyu bulabilmesi için bir rehber ihtiyacı duyar.

Nasıl ki bir öğrenci, hocasının öğrettiklerini kabul ederek ilerler; sürekli itiraz edip her şeyi kendi başına çözmeye kalkarsa öğrenemezse, insan da bu büyük varlık meselelerinde sadece kendi aklına dayanırsa hakikate ulaşamaz. Zira nereden geldiğimiz, neden yaşadığımız ve nereye gideceğimiz gibi meseleler, aklın tek başına çözebileceği kadar dar değil; çok geniş ve derindir. Bu yüzden insan, bu hakikatleri doğru anlayabilmek için vahyin rehberliğine muhtaçtır.